

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 329

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14758263>

"Однополярність" і "поліцентричність" світу: наративи публічних маніпуляцій президента РФ Д. Медведєва (2008–2012 рр.)

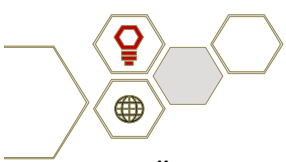
Гай-Нижник Павло Павлович

доктор історичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 01011, Київ, вул. Генерала Алмазова, 8,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Прийнято: 10.01.2025 | Опубліковано: 21.01.2025

***Анотація.** У статті висвітлено хронологію використання і динаміку сенсових навантажень наративу "однополярність" і "поліцентричність" у риторичній та промові Д. Медведєва в часі обіймання ним посади президента Російської Федерації (2008–2012 рр.). Виокремлено комбінацію дефініцій "однополярність" і "поліцентричність" світу в ідеологемі нової архітектури глобальної безпеки, що застосовувалася В. Путіним і Д. Медведєвим для просування геостратегічних цілей РФ і початку її протистояння із т. зв. колективним Заходом. Простежено та проаналізовано сенси й цілі зовнішньополітичної риторики Д. Медведєва стосовно архітектури світової безпеки в контексті геополітичної тактики Російської Федерації щодо втілення своєї стратегії змін важелів впливів у світі та експансії на міжнародній арені.*

Виявлено і встановлено намагання Д. Медведєва цілеспрямовано дискредитувати місце та роль демократичного світу у безпековій системі планети в контексті відтворення неоімперії СРСР на пострадянському просторі та намагання встановлення нової конфігурації світового порядку. Відмічено, що у ті часи основною ціллю просування наративу

"поліцентричності" були внутрішньоросійська аудиторія задля виправдвання агресії проти Грузії й протистояння РФ з НАТО. Узагальнено, що риторика і політика Д. Медведєва були логічним продовженням оголошеної В. Путіним нової холодної війни Заходу (ЄС і НАТО) на безпековій конференції у Мюнхені 2007 року і започаткувала новий етап глобальної дійсності у далекоглядній стратегії РФ зміни важелів геополітичного впливу на євразійському просторі та руйнуванні усталеної системи світової безпеки. Доведено свідомі маніпулятивні й дезінформаційні засоби у промовах президента Російської Федерації у намаганні дискредитувати держави-члени НАТО, зокрема США, у своїй стратегії формування антизахідної фронди з метою трансформації наявної системи впливів і рівноваг на світовій арені.

Ключові слова: *поліцентризм, однополярний світ, Путін, Медведєв, міжнародна безпека, геополітика*

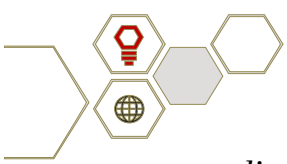
"Unipolarity" and "polycentricity" of the world: narratives of public manipulations by Russian President D. Medvedev (2008–2012)

Pavlo Hai-Nyzhnyk

Doctor of Historical Sciences, Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine, 01011, Kyiv – 11, street General Almazov, 8,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Abstract. *The article highlights the chronology of the use and dynamics of the semantic load of the narrative "unipolarity" and "polycentricity" in the rhetoric and speeches of D. Medvedev during his tenure as President of the Russian Federation (2008–2012). The combination of the definitions of "unipolarity" and "polycentricity" of the world in the ideology of the new architecture of global security, which was used by V. Putin and D. Medvedev to promote the geostrategic goals of the Russian Federation and the beginning of its confrontation with the so-called collective West, is highlighted. The meanings and goals of D. Medvedev's foreign policy rhetoric*

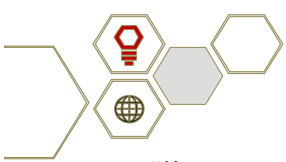

regarding the architecture of world security in the context of the geopolitical tactics of the Russian Federation regarding the implementation of its strategy of changing the levers of influence in the world and expansion in the international arena are traced and established.

The author has identified and established D. Medvedev's attempts to purposefully discredit the place and role of the democratic world in the security system of the planet in the context of the reproduction of the USSR neo-empire in the post-Soviet space and attempts to establish a new configuration of the world order. It is noted that at that time the main goal of promoting the narrative of "polycentricity" was the internal Russian audience in order to justify the aggression against Georgia and the confrontation of the Russian Federation with NATO. It is summarized that D. Medvedev's rhetoric and policy were a logical continuation of the new Cold War of the West (EU and NATO) declared by V. Putin at the Munich Security Conference in 2007 and initiated a new stage of global reality in the Russian Federation's far-sighted strategy of changing the levers of geopolitical influence in the Eurasian space and destroying the established system of world security. Deliberate manipulative and disinformational means have been proven in the speeches of the President of the Russian Federation in an attempt to discredit NATO member states, in particular the USA, in his strategy of forming an anti-Western front with the aim of transforming the existing system of influences and balances on the world stage.

Keywords: *polycentrism, unipolar world, Putin, Medvedev, international security, geopolitics*

Постановка проблеми. Росія з часу розпаду СРСР завжди прагнула не втратити остаточно й відновити геополітичні потуги на пострадянському просторі та у світі. Об'єктивно було зрозумілим, що для цього Москві знадобиться час і певні зусилля аби зберегти власну цілісність і своє лідерство на пострадянському просторі на першому етапі, відновити фінансово-економічний поступ й переозброїти та осучаснити військо – на другому й, зрештою, повернутися до клубу провідних світових країн (третій етап), що дасть

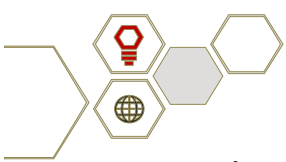
їй нагоду і можливості до втілення геополітичного проекту демонтажу усталеної системи впливу і рівноваг зі встановленням нового світового порядку на планеті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що попри масив праць з питань геополітики Кремля, аналітики практично не торкалися саме комплексного аналізу публічної риторики Д. Медведєва у період його президентства. Тож **завданням** статті є проаналізувати динаміку застосування президентом РФ наративів "однополярний" і "поліцентричний" саме у публічному просторі й визначити стратегічні напрями і мету, яка формувала й не припиняла визначати глобальну ідеологію зовнішньополітичної діяльності Російської Федерації.

Демонстративним виявом нової еволюції зазіхань Росії на світовий порядок та її протистояння з т. зв. колективним Заходом є й офіційна риторика її президента, а з огляду на авторитарно-диктаторську структуру влади Російської Федерації такі публічні заяви набувають особливої ваги і значення. З часом їхнє акцентування ставало дедалі різкішим і виразнішим й нерозривно пов'язувалися з т. зв. кремлівською ідеологемою демонтажу однополярного світу та з новітньою концепцією зовнішньої політики Росії щодо руйнації існуючої глобальної системи безпеки. Отже, **метою дослідження** є комплексне відстеження прихованих мотивів та динаміки використання Д. Медведєвим від 2008 р. до початку 2012 р. наративів "однополярний" і "поліцентричний" світ як тактичного ярлика у зовнішній політиці щодо геостратегічної мети РФ у зміні глобальної системи безпеки і світового порядку.

Виклад основного матеріалу. Проблему однополярності / біполярності / поліцентричності (багатополярності) у світі поступово розпочав публічно педалювати іще В. Путін чи не одразу ж після першого року свого президентства [6].

Інавгурація нового (номінального) президента РФ 42-річного Д. Медведєва відбулася в Андріївському залі Кремля 7 травня 2008 року. Президент мав запропонувати кандидатуру прем'єр-міністра протягом двох тижнів, проте він того ж дня вніс персону В. Путіна для затвердження на посаді

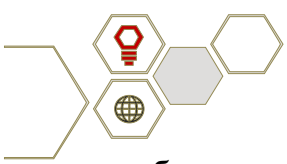

прем'єр-міністра. Коли 5 травня В. Путін формально залишав Кремль, аби невдовзі очолити уряд і переселитися до московського Білого Дому (будівлі уряду), він зауважив співробітникам президентської адміністрації на те, що в майбутні чотири роки й надалі залишатиметься дійсним господарем Кремля: «Попереду на нас чекає інтенсивна робота... Ми працюватимемо далі... Я впевнений, що ми досягнемо наших цілей» [12].

Попри те, що насправді господарем Кремля і Росії залишався В. Путін, президент Д. Медведєв, згідно законодавства РФ, визначав і здійснював міжнародну політику країни, а це означає, що його публічна риторика і дії були цілком узгоджені з автократом (прем'єр-міністром) й представляли офіційну позицію держави – Російської Федерації.

Вже 5 червня 2008 р. Д. Медведєв у виступі в Берліні на зустрічі з представниками політичних, парламентських і громадських кіл Німеччини засвідчив продовження курсу В. Путіна, коли заявив, що «на зміну штучній біполярності приходить більш природня поліцентрична міжнародна система з опорою на Організацію Об'єднаних Націй» [3]. ООН же мусить модернізуватися аби адекватно віддзеркалювати реалії сучасного багатополярного світу, вказував він, а звідси й необхідно реформувати Раду Безпеки. При цьому Д. Медведєв одразу ж застеріг від спроб замінити ООН «ексклюзивними форматами», явно натякаючи на НАТО, що матимуть для світового порядку абсолютно найруйнівніші наслідки. І натякнув на додачу, як попередження: «Росії не потрібні хаос і невизначеність в сучасному світі. У нас немає жодних інтересів, які потрібно було б забезпечувати таким збоченим чином» [3]. Це було очевидною погрозою і запевненням, що оголошена Заходу минулого (2007-го) року В. Путіним у Мюнхені нова холодна війна набуватиме нових обертів й з притаманною для Кремля схибленістю та символічністю її було знов проголошено на землі Німеччини.

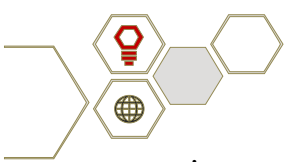
12 липня 2008 р. Д. Медведєв затвердив нову Концепцію зовнішньої політики Росії, в якій було зафіксовано тенденцію до встановлення поліцентричного світопорядку та у принципах міжнародних відносин, а також

багатовекторність, захист російських громадян, підтримку російського бізнесу в конкурентній боротьбі на світових ринках тощо. Було також вказано, що у міру подолання стримуючого впливу біполярної конфронтації дедалі більш голосно заявляє себе культурно-цивілізаційне різноманіття сучасного світу, який перебуває у народжуваній багатополарності [13]. При цьому слід зауважити, що елементами зовнішньополітичної стратегії Росії, як 7 березня повідомляв офіційний представник МЗС РФ М. Камінін про перебіг роботи над цієї Концепцією, були також виступи В. Путіна в Мюнхені в лютому 2007 р., перед дипкорпусом в листопаді 2007 р. і на розширеному засіданні Державної Ради на початку лютого 2008 року [15].

8 серпня 2008 р. Росія провела проти Грузії так звану «операцію з примушення до миру», що увійшла в історію як п'ятиденна війна. Москва оголосила винним у розпалі війни Тбілісі, який нібито віддав наказ своїм військам розпочати обстріл і захоплення південноосетинського Цхінвалу. Проте за два роки В. Путін зізнався, що причиною війни стали спроби Грузії переозброїти власну армію і намір вступити до НАТО [25]. «Якби не було переозброєння два роки тому, не було б й агресії та крові, яка там пролилася. Адже, між іншим, нашим партнерам про це говорили, зокрема й наші європейські друзі. І всі мовчали. І чим скінчилося? Довели до війни», – зізнавався В. Путін [5]. Отже, за його брехливою версією, в агресії Росії проти Грузії були винні європейці...

У цьому контексті окремої уваги заслуговують відповіді Д. Медведєва на запитання 12 вересня 2008 р. у Москві під час роботи міжнародного клубу «Валдай». Перш за все він заявив, що не існує справедливо влаштованого світу, як і системи безпеки, що оптимально підтримує рівновагу у ньому. Тому, мовляв, слід вибудувати іншу архітектуру безпеки, адже «та, що є, нас, у всякому випадку, Російську Федерацію не влаштовує», – відверто заявив Д. Медведєв [20]. Говорячи про безперспективність біполярної системи світу й абсолютну неспроможність впоратися з кризами так званої однополярної, він цинічно і глузливо поставив у приклад «маленьку, але горду державу» (Грузію), яка через

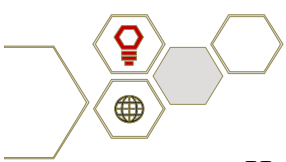

зміцнення власної економіки і демократії та накачування воєнних м'язів, нібито розв'язала війну на Кавказі й поплатилася за це. А спонукала її до цього, за його трактуванням, «інша дуже велика держава, що претендує на те, щоби встановлювати основні правила світопорядку» [20]. І в цьому натяку не важко впізнати вказівку Д. Медведєва на США. Тож саме через цей конфлікт він й, буцімто, втратив останні ілюзії з приводу надійності діючої системи безпеки.

Відтак Д. Медведєв переконував, що настав час створити нову систему світової безпеки, що відповідала би міжнародному праву. І кавказька криза мала би показати американцям якими можуть бути геополітичні наслідки з перемоги у тій війні Росії. Розшифрування словесної формули було надано одразу ж: «Тому світ не може бути однополярним. Він повинен включати в себе різні полюси. Поліцентричний світ – це єдиний спосіб його збереження на роки вперед.

Ну і, нарешті, у Росії в цьому світі своє власне місце, якщо хоче, своя місія як великої держави, як постійного члена Ради Безпеки, як учасника “Групи восьми”, як економіки, що швидко розвивається. І всі свої завдання ми, звісно, будемо зорганізовувати з цим розумінням. Я вже говорив про це, повторю і в цій аудиторії: у Росії є зони, в яких знаходяться її інтереси. Заперечувати це безглуздо, а в деяких ситуаціях просто шкідливо [...] Тому світ змінився практично одразу після цих подій» [20]. Чи усвідомлював цей новий виклик-погрозу Кремля Захід після киненої йому пальцівки ще у Мюнхені 2007-го – навряд чи...

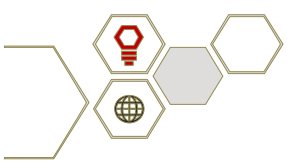
Далі Д. Медведєв вказав, що стратегічний поліцентричний початок багатопolarity Росія закладатиме через держави Азійського регіону. Мета – зорганізування низки великих, серйозних політичних гравців, що володіють низкою різних економічних майданчиків. При цьому він окреслив російські зони впливів та особливих інтересів Росії на той час – сусідні держави в пріоритеті (усі без винятків), адже, за його словами, неможливо аби у Росії був один шлях, а у її сусідів – інший. Пролунало й попередження про захист будь-де росіян, незважаючи на репутаційні чи економічні втрати.

На запитання про схвалення ним погроз в бік деяких країн з боку Москви щодо можливого їхнього намагання вступити до НАТО, Д. Медведєв одразу відповів схвально, додавши, що НАТО свого часу злякалося Росії й зробило велику помилку, коли не прийнято її до свого складу. А іншою помилкою НАТО є те, що двері Альянсу відчинені для інших, а це несе загрози для поточного світового ладу й, зокрема, щодо пострадянських держав. Безпосередньо малася на увазі й була чітко вказана одна – Україна. Й у приклад можливих наслідків для неї було показово вказано на долю Грузії. Д. Медведєв прямо сказав, що у випадку отримання Києвом навіть ПДЧ НАТО Москва ані на секунду не тягнутиме зі збройним нападом, позаяк то буде загрозою і приниженням для Росії й ніхто не повинен мати сумнівів, що Кремль того не стерпить.

Російський президент також завірив, що його адміністрація й далі розширюватиме БРІК й розвиватиме ОДКБ, а керівництво великих держав мусить розуміти ціну, яку їм доведеться сплатити за спробу завадити Росії. І саме тому він, як президент, на нараді з керівництвом міністерств оборони і фінансів обговорював процес переозброєння російської армії. Водночас, він вкотре застеріг на прикладі війни Росії проти Грузії, що позиція типу «росіяни не сунуться», позаяк «в них нині немає можливостей», є явним зовнішньополітичним прорахунком і дипломатичною помилкою з боку США. Д. Медведєв також знову вдався до погроз на кшталт вислову: «Я не вважаю, що фаза протистояння буде тривалою. З нашого боку аж точно немає ніякого інтересу до цього. Навпаки, ми неодноразово говорили, що готові йти так далеко, наскільки готові наші партнери. Зовнішня політика мусить бути прагматичною» [20].

Фактично президент РФ підтвердив, що Росія взяла рішучий курс на позиціонування себе на міжнародній арені як держави антистатус-кво, яка започаткувала нову Холодну війну і що рішуче налаштована на руйнацію існуючої системи світової безпеки (19 вересня 2008 р. у Кремлі він навіть заявить, що вона вже взламана [19]), а значить – на розпалювання глобальних конфліктів. Як покаже найближче десятиліття – ця риторика Кремля не була

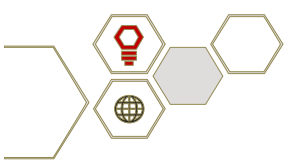
порожньою, але воно засвідчить й про те, що сусіди РФ (зокрема Україна¹), НАТО і Захід не сприйняли її всерйоз...

Коли ж Д. Медведєв (19 вересня) говорив у Кремлі на зустрічі з представниками громадських організацій про уроки війни з Грузією (яку начебто спровокувало НАТО), про те, що вся геополітика кардинально змінилася і про те, що сучасна система безпеки вже взламана і виявила свою абсолютну неспроможність, то ключовою тезою (поміж рядків) звучало просування Кремлем свого проєкту нового великого європейського договору з безпеки. По суті це означало би зобов'язання нерозширення НАТО на Схід, визнання за Росією, яка сама приймає рішення й перетворилася з об'єкту на суб'єкт міжнародної політики, Східної Європи і пострадянського простору її зоною впливів, а у разі відмови, мовляв, – в Росії переможе той лад, який є найбільш характерним для російської держави, – авторитарний, що переростає в диктатуру.

Зрештою, Д. Медведєв прямо заявив: «Росія може існувати або як сильна держава, як глобальний гравець, або її не буде взагалі. По іншому Російська держава немислима... В нинішній же ситуації Росія зміцніла. Нам тільки потрібно скористатися всіма можливостями, що створюють таке зміцнення Росії» [19].

Подібною ж була його риторика й 8 жовтня на Конференції з питань світової політики в Евіані. Прикриваючись глобальними турботами про демілітаризацію, нежиттєздатність однополярного світу та зумовлених ним економічного егоїзму США (в тому числі й МВФ і ВТО) і гострої фази тривалої кризи усієї євроатлантичної політики, очільник РФ висував НАТО власні претензії на сфери впливу у східній та південно-східній Європі й окремо – щодо недопущення надання ПДЧ Україні та Грузії. Тож натяк був більш ніж

¹ Зауважу й на одній, здавалося б дрібній, деталі з публічних маніпуляцій, але в напрямку дискредитації лідерів інших країн та ярликуванні з метою руйнування репутації окремих політичних фігур. Так, наприклад, того дня Д. Медведєв назвав президента Грузії М. Саакашвілі людиною абсолютно непередбачуваною та «людиною, обтяженою масою патологій, що, на жаль, перебуває у несбалансованому стані психічному..., що вживає наркотичні засоби» [20]. У цьому контексті нагадаю, як згодом кремлівська пропаганда поширюватиме, наприклад, також і наклепи про нібито алкогольну залежність П. Порошенка чи про нібито наркотичну залежність В. Зеленського – президентів України.

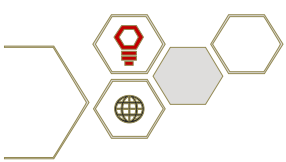
однозначним з додачею потреби декому зробити висновки з неповносправності так званого НАТО-центризму. При цьому Д. Медведєв вкотре звинуватив США в користуванні параноїдальною советологією, яка збуджує проєкції фантомів Радянського Союзу щодо Росії.

Нагадаю, принагідно, що у квітні 2008 р. через тиск Кремля Україні на Бухарестському саміті НАТО відмовили у приєднанні до програми вступу до Альянсу. Саме там В. Путін виголосив в бік Д. Буша свою, тепер вже знакову тираду про Україну. «Ти ж розумієш, Джордж, що Україна – це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій – це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами!» – пригрозив розлючений В. Путін на закритому засіданні Ради «Росія–НАТО» і додав що у випадку вступу в НАТО Україна припинить своє існування як єдина держава [18]. Тобто фактично він пригрозив, що Росія може почати відторгнення (захоплення) Криму і Східної України², вважаючи існування прозахідної і суверенної держави Україна небезпекою для національних інтересів Російської Федерації [26].

І така риторика В. Путіна та Д. Медведєва подіяла. Власне, тогочасна канцлер ФРН А. Меркель у спогадах пояснювала логіку своєї позиції (яку прийняв загалом Альянс) щодо надання ПДЧ так:

- Україна та Грузія, з одного боку, навіть якби були б тоді на шляху до НАТО зі статусом ПДЧ, ще не могли б скористатися гарантіями безпеки, передбаченими статтею 5 Договору НАТО;
- було ілюзією припущення, що статус ПДЧ захистив би Україну та Грузію від агресії В. Путіна, що цей статус мав би такий стримуючий ефект і що в Москві сприйняли би такий розвиток подій, нічого не роблячи;

² Прийняття рішення в Бухаресті у квітні 2008 р. не означало б остаточного рішення Альянсу про членство, але з політичного погляду це стало б майже незворотним зобов'язанням щодо вступу обох країн до НАТО. Після 1999 і 2004 років це рішення стало б прелюдією до третього великого розширення НАТО. Канцлер ФРН А. Меркель, думка якої була однією з вирішальних, згадувала, що вона розуміла бажання країн Центральної та Східної Європи якнайшвидше стати членами НАТО, адже що вони хотіли бути частиною західної спільноти після закінчення Холодної війни й не було жодних сумнівів у тому, що Росія не могла запропонувати цим країнам те, чого вони так прагнули: свободу, самовизначення, процвітання. Проте, зауважувала вона водночас, НАТО та його держави-члени мали враховувати потенційний вплив кожного розширення на Альянс, його безпеку, стабільність та здатність функціонувати, а відтак прийняття нового члена мало не лише принести більше безпеки йому, а й НАТО [29].

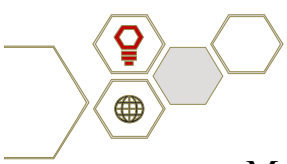
▪ в той момент, у надзвичайній ситуації, країни НАТО не відповіли б військовим чином – матеріальними засобами та військами – і не втрутилися б у події в разі агресії Росії;

▪ «Чи можна було б уявити, що я, як федеральний канцлер, звернулася б до німецького бундестагу за таким мандатом для наших збройних сил і отримала б більшість голосів “за”? У 2008-му? Якщо так, то з якими наслідками? А якщо ні, то з якими наслідками не лише для України та Грузії, а й для НАТО?» [29];

▪ під час останньої експансії на схід новим країнам знадобилося не менше п'яти років, щоб стати членами Альянсу після набуття статусу ПДЧ, тож В. Путін просто безумовно не пропустив би час між рішенням про ПДЧ і початком членства України та Грузії й розпочав би війну проти них (припущення, що цього не сталося б, зауважувала А. Меркель, – це видача бажаного за дійсне, політика, що заснована на принципі надії) [29].

Прикметно, що згодом у 2022 р. напередодні початку тотальної війни РФ проти України, Д. Медведєв згадав про 2008-й, коли він, перебуваючи на посаді президента РФ, прийняв рішення визнати «незалежність» Південної Осетії та Абхазії. А потім він віддав наказ здійснити агресію проти Грузії, частиною якої де-юре були ті регіони. Так от, він вказав на неминуче майбутнє: «Ми знаємо, що відбувалося потім. [...] ...І в відомій ступені це був урок для НАТО, для низки європейських країн, котрий заключався у тому, що так коїти з Російською Федерацією неможна» [11].

Д. Медведєв, опираючись на досвід війни з Грузією 2008 року, вказував, що Захід і НАТО знову проковтнуть анексію та агресію РФ щодо сусідньої держави (у цьому випадку – України) й знову обмежаться санкціями і засудженням на міжнародній арені. Він прямо так і сказав у прямому ефірі: «Тоді не знали, якою буде реакція. Були різні розмови: мої розмови, Владімір Владімірович [Путін] мав бесіди з Президентом [США] Бушем теж. А зараз ми знаємо, що відбуватиметься, ми знаємо всі проблеми, всі труднощі, всі ті пропозиції щодо санкцій, які багаторазово з усіх прасок, так би мовити, транслюють на нашу адресу.

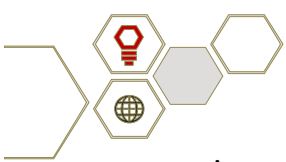

Ми розуміємо, що тиск буде надзвичайним, але ми розуміємо, яким чином цьому тиску протистояти. У цьому сенсі цей гіркий досвід за 14 років, загалом, як мені здається, нам пішов на користь.

Цей досвід показав, що буде важко, – і тут я вже дам свою персональну оцінку, – оповідав Д. Медведєв, – але через деякий час при вмілому управлінні ситуацією – а ми, наголошую, як мені здається, під керівництвом Президента цьому навчилися – напруга, яка зараз просто вібрує навколо нашої країни все одно так чи інакше спадатиме. Не швидко, не одномоментно, але так влаштована людська історія, що від цієї ситуації рано чи пізно втомляться і самі проситимуть нас повернутися до дискусій, переговорів з усіх питань забезпечення стратегічної безпеки.

Тут, знаєте, як у Булгакова у відомому творі: ніколи не просіть – самі прийдуть і все запропонують. Ось приблизно у такому ключі події розвивалися у 2008–2009 роках. Самі прийшли і самі запропонували відновити стосунки у всіх напрямках. Тому що, скажімо прямо, Росія для світової спільноти, для наших друзів у Сполучених Штатах Америки, у Європейському союзі означає значно більше, ніж Україна, і це розуміють усі, зокрема й українці» [11]. Саме такою була логіка і розрахунки Кремля, коли у Москві планували початок тотальної війни з Україною й спонукою до цього слугувала беззуба відповідь Вільного Світу і НАТО на окупацію Придністров'я (частини Молдови), геноцид у Чечні, війну з Грузією (відторгнення Абхазії й Південної Осетії), анексію українського Криму та окупацію українського Донбасу Росією тощо.

Тим часом у тому ж 2008-му році Москва розпочала новий звій багаторічної газової війни з Києвом, до угамування якої було втягнуто Європейський Союз. Водночас, апелюючи 8 жовтня до синдрому Косово та війни в Іраку Д. Медведєв, той що де-юре віддав наказ розпочати війну проти Грузії й визнав відтяти від неї Абхазію і Південну Осетію «незалежними державами», облудно закликав рішуче відмовитися від війни як засобу та інструменту вирішення державної політики, дотримуватися принципу територіальної цілісності держав й визнання аморальним усілякого прагнення до

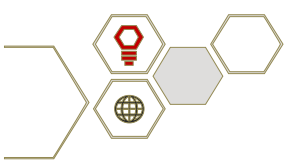

домінування і до досягнення своїх цілей за рахунок інших держав та недопустимість нав'язування іншим державам власного національного права, як і рішень внутрішнього суду тощо.

Тож мову знов було зведено до принципів колективної самоорганізації у справедливому багатополлярному світі та зміцнення ролі ООН. Іншими словами, Росія погрозами вимагала своєї військово-політичної та фінансово-економічної сфери домінації в Євро-Атлантиці та гарантій своєї всеоб'ємної безпеки на довгі роки в юридично зобов'язуючій формі. Отже йшлося про так званий великий європейський договір з безпеки, але з умовою ще й переоцінки адекватності створених євроструктур і «ремонт» європейської системи безпеки, яка нібито має лише одну альтернативу – подальшу деградацію, загострення кризи у сфері безпеки і кризи у сфері контролю над озброєннями [4].

Фактично ті ж тези прозвучали й 5 листопада у Кремлі в Посланні президента Федеральним Зборам РФ, яке було просякнуте виправданнями агресії проти Грузії й звинувачення у бік США і НАТО, які нібито й намагаються встановити однополярний світ. Натомість, оперуючи введенням кораблів НАТО у Чорне море і звинувачуючи США в дестабілізації основ глобального порядку через «локальну авантюру тбіліського режиму», Д. Медведєв наказав оновити конфігурацію ЗС РФ й оголосив про відмову Москви від обіцяного в міжнародних зобов'язаннях зняття з бойового чергування три полка ракетної дивізії в Козельську, яка мала би бути розформованою, а також про розгортання в Калінінградській області додаткового комплексу «Іскандер» і засобів радіоелектронного придушення ПРО.

Він ще раз підтвердив курс Росії на формування поліцентричної міжнародної системи з вимогою прийняття кремлівського проєкту великого європейського договору безпеки, погрожуючи, водночас, Заходу міжнародним хаосом і практичною неможливістю зберегти міжнародний правопорядок, а також створенням нових проблем через поліцентричну діяльність Росії у форматах ШОС, БРІК, АТЕС, ЄврАзЕС, Латинській Америці та Африці [16]. Як

видно – географія, поліцентрична база російського геостратегічного спрямування РФ вже у ті часи – так званий Глобальний Південь³.

Слід також згадати, що Державна Дума Російської Федерації у переддень прибуття президента В. Ющенка до Санкт-Петербурга⁴ вчергове ухвалила Заяву з приводу недружньої політики України, в якій закликала розірвати Договір про дружбу та співробітництво з Україною в разі її приєднання до плану набуття членства в НАТО. РФ також в односторонньому порядку відмовилася розпочати у червні 2008 р. переговори з Україною про умови виведення свого Чорноморського флоту з Севастополя та Криму до 28 травня 2017 року.

Прикметно, що коли восени 2008 р. стало зрозумілим, що Україні так і не вдасться у найближчій перспективі суттєво зблизитися з ЄС та отримати ПДЧ щодо вступу в НАТО, Росією було припинено агресивний шантаж України торговельною і газовою гібридними війнами⁵. Проте вже наступного року у переліку завдань Стратегії національної безпеки Російської Федерації до 2020 року, затвердженої указом президента РФ Д. Медведєва 12 травня 2009 р., з-поміж інших, з'явився пункт про можливість використання енергоресурсів як засобу шантажу інших країн задля досягнення стратегічних цілей Росії [21].

Як наслідок превентивних заходів РФ, 3 грудня 2008 р. НАТО вирішило розробити щорічну національну програму надання допомоги Україні у

³ Про такий поліцентричний формат, як наслідок, йшлося і в заяві Д. Медведєва у Каракасі 27 листопада за підсумками російсько-венесуельських переговорів, в інтерв'ю індійському телеканалу Doordarshan (दूरदर्शन) 4 грудня, під час початку російсько-аргентинських переговорів у розширеному складі 10 грудня 2008 р. в Кремлі, у привітанні учасникам і гостям XV зустрічі голів держав та урядів Руху неприєднання 15 липня 2009 р., під час зустрічі з президентом Венесуели У. Чавесом 10 вересня в Барвікі, де гість назвав РФ супердержавою і заявив, що однополярний світ вже зруйновано та передав Д. Медведєву вітання від М. Каддафі (Лівія), А. Бутефліка (Алжир), Б. Асада (Сирія), М. Ахмадінежада (Іран), С. Берлусконі (Італія), а також на прес-конференції Д. Медведєва за підсумками саміта G20 у Пітсбурзі 26 вересня, під час російсько-індійських перемовин на вищому рівні з прем'єр-міністром Індії М. Сінгхом 7 грудня 2009 р. в Москві, у привітанні учасникам міжнародної парламентської конференції «Росія – Африка: горизонти співробітництва» 15 червня 2010 р., на нараді з соціально-економічного розвитку Далекого Сходу і співробітництва з країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону 2 липня у Хабаровську, у заяві для преси за підсумками російсько-китайських переговорів 27 вересня в Пекіні, на зустрічі з учасниками Мюнхенської конференції з питань політики безпеки (за участі, зокрема, В. Ішінгера, А. Ротфельда, З. Бжезинського та ін.) 20 жовтня у Горках, у зверненні до читачів в'єтнамської газети Nhân Dân 30 жовтня 2010 р., а також у Великому Кремлівському Палаці 8 лютого 2011 р. під час прийому вірчих грамот від послів Угорщини, Габона, Італії, Кіргізії, Малайзії, Польщі, Сьєра-Леоне, України, Чехії та Південно-Африканської Республіки.

⁴ В. Ющенко прилетів до російських Соловків 5 червня 2008 р., аби вшанувати пам'ять репресованих українців, а вже наступного дня мав заплановану зустріч у Петербурзі з новообраним президентом РФ.

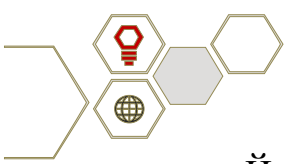
⁵ Гай-Нижник П. П. *Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення*. Київ: «МП Леся», 2017. 332 с.

здійсненні реформ, необхідних для вступу до Альянсу, не посилаючись при цьому на ПДЧ. Таким чином у грудні 2008 р. Україні було остаточно відмовлено у приєднанні до «Плану дій щодо набуття членства» в НАТО через небажання Німеччини та Франції псувати взаємини з Росією (формальним приводом для відмови Україні стала її політична нестабільність) та через прихід до влади у США Б. Обами, який побоювся загострювати протистояння з дійсним правителем РФ В. Путіним (хоча й номінальним президентом був Д. Медведєв).

Зауважу у цьому контексті, що канцлер ФРН А. Меркель, зокрема, була переконана: вона не могла тоді погодитися на статус ПДЧ для України та Грузії. Натомість, А. Меркель керувалася тим, що В. Путін не вічний (в сенсі життя). «В результаті було досягнуто компромісу. Україна та Грузія не набули статусу ПДЧ, і в Альянсі не сталося розколу, як це було під час війни в Іраку, – пояснювала канцлер Німеччини. – Я хотіла уникнути цього за будь-яку ціну... Компроміс був необхідний, навіть якщо, як і будь-який інший компроміс, він дався дорогою ціною [...].

У багатьох жителів Центральної та Східної Європи не було мотивації інвестувати у відносини з Росією. Здавалося, вони хотіли б, щоб ця країна просто зникла, щоб її не існувало. Я навряд чи могла їх звинувачувати, оскільки вони тривалий час страждали від радянської влади. [...] Але Росія, озброєна ядерною зброєю, існувала. Вона була і залишається геополітично незамінною, хоча б тому, що разом зі Сполученими Штатами Америки, Францією, Великобританією та Китаєм є одним з п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН, які мають право вето», – пояснювала А. Меркель [29]. Ситуація в Україні та Грузії істотно відрізнялася від становища в країнах Центральної та Східної Європи, які вже вступили до НАТО. «Я подумала, – зазначала у спогадах А. Меркель, – що було б грубою недбалістю обговорювати статус ПДЧ для України та Грузії, не проаналізувавши також погляд Путіна на речі. З того часу, як Путін став президентом своєї країни в 2000 році, він зробив усе можливе, щоб Росія знову стала гравцем на міжнародній арені, якого ніхто не міг ігнорувати, особливо Сполучені Штати Америки.

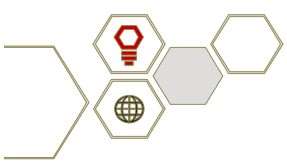

Його не цікавили побудова демократичних структур або загальне процвітання через економіку, що добре функціонує, ні в своїй країні, ні в інших. Скоріше, він хотів спростувати той факт, що США вийшли переможцями з холодної війни. Він хотів, щоб після закінчення холодної війни Росія залишалася незамінним полюсом у багатополлярному світі. Для досягнення цієї мети він спирався насамперед на свій досвід роботи у спецслужбах» [29]. Вона також пригадувала, що в іншому контексті, проте дотичному до питання вступу України та Грузії до складу Альянсу, В. Путін сказав їй: «Ти не будеш канцлером вічно. І тоді вони стануть членами НАТО. І я хочу цьому запобігти» [29]. Тож саме риторика і позиція В. Путіна та Д. Медведєва почали впливати і вже мали вагу тиску на політику США і НАТО на європейському субконтиненті загалом і щодо пострадянського простору зокрема.

В спектрі російсько-українських взаємин у цей період, неможливо не згадати й зухвале, образливе звернення президента Росії Д. Медведєва до президента України В. Ющенка через Інтернет (!) 11 серпня 2009 р. із критикою нібито антиросійського курсу України та з оголошенням про відмову направити посла РФ до Києва⁶. «Те, що ми спостерігаємо в роки Вашого президентства, – заявив у відео-блогі президент РФ на адресу В. Ющенка, – не можна сприймати інакше, як відхід української сторони від принципів дружби і партнерства з Росією, закріплених у Договорі 1997 року» [14]. Тоді Д. Медведєв, як приклади «антиросійського курсу», навів постачання Україною озброєнь до Грузії, труднощі у виконанні завдань Чорноморського флоту Росії у Криму, а також «лінії Ющенка на перегляд спільної історії» [14].

Складалося враження, що вища посадова особа у владі РФ намагалася спровокувати початок нової війни – тепер вже з Україною й, водночас, ця заява була побічним посланням на адресу ЄС та НАТО з попередженням дотримання дистанції щодо питань Східної Європи. А вже під час перебування делегації МЗС України у Мюнхені (5–7 лютого 2010 р.), коли відбулася робоча зустріч міністрів

⁶ Указ про призначення М. Зурабова послом Росії в Україні було підписано президентом РФ 13 серпня 2009 р., проте при цьому не було визначено дати вручення ним вірчих грамот.

закордонних справ України П. Порошенко та Російської Федерації С. Лаврова, останній від імені своєї держави елементарно попередив Україну, а по суті просто поставив перед фактом, що Росія збирається до 2015 р. посилити бойову потугу свого Чорноморського флоту в Криму.

Тим часом у 2010 р. наступним президентом України став кремлівський протеже В. Янукович [8]. Вже 2 квітня він, на догоду Кремлю, ліквідував комісію з підготовки вступу України до НАТО, а у червні 2010 р. Київ оголосив про свою позаблокову політику, що було закріплено відповідним Законом «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року [10]. Саме тоді Москва розпочала форсувати свої приготування до остаточного «розв'язання» українського питання як найбільшої проблеми у відновленні геополітичних впливів Кремля та, через розширення своєї зони контролю на пострадянському просторі й у сирійсько-середземно-чорноморському трикутнику, усунути українську перешкоду на шляху до свого імперського відтворення й позиціонування Росії як світового гравця та арбітра водночас.

Варто зауважити й на вживаному Д. Медведевим наративі «поліцентричність», що змінив уживану до цього В. Путіним «багатополярність», хоча й у сенсовому навантаженні (в розумінні геополітики Кремля) вони залишалися тотожними. Як людина з юридичною освітою Д. Медведев застосував його цілком свідомо (а в наступні роки цей наратив вживатиме й В. Путін, комбінуючи з «багатополярністю»), адже термін «поліцентризм» означав удосконалену стратегію процесів глобальних, національних і суспільних трансформацій, співвідношення і зміну об'єктивного та суб'єктивного факторів та характеру упорядкування тощо.

«Поліцентризм», власне в політологічному розумінні, спрямований на формування постглобального суспільного середовища, де мається на меті розмивання жорсткої ієрархії структурування світового порядку через гібридні взаємовтручання, які розмиватимуть усталені міжнародні правила, фрагментуватимуть глобальні безпекові структури, посилюючи децентралізацію

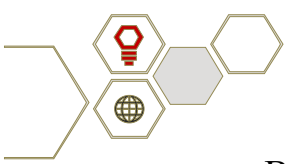

її управлінської спроможності й сприяючи спонтанним процесам в міжнародній системі впливів і рівноваг [2; 9; 22–24; 27; 28].

Відтак стратегія на поліцентричність спрямована на те, аби глобальність ставала все більш багаторівневою і множинною, що вимагатиме для її нехаотизації варіативності зусиль, комплексних засобів і сукупності опор, а надто – в суспільствах чи регіонах, де переплітаються і стикаються культурно-цивілізаційні світи та множинні інтереси, що здатні спричинити нібито спонтанні суспільні вибухи чи з тліючих замиренень розгорітися у потужні зіткнення та криваві війни.

Висновки. 2012 року В. Путін офіційно знов повернувся у президентське крісло, проте насправді ніколи не втрачав віжки абсолютної влади в державі. І хоча номінально від травня 2008 р. по травень 2012 р. на чолі РФ внаслідок примітивної рокировки стояв Д. Медведев, під його президентською маскою швидкоплинних чотири роки завжди окреслено виднілася фігура прем'єр-міністра В. Путіна. Як вірно згодом зауважив сам В. Путін, «тоді Президент Медведев – Дмитрій Анатольєвіч виконував обов'язки Президента Російської Федерації» [17].

Тимчасове формальне перебування на посаді прем'єр-міністра дозволило В. Путіну глибше безпосередньо вникнути у стан господарських, фінансових, військово-промислових і суспільно-соціальних справ в країні й остаточно здійснити кадрову рокировку в уряді та у всіх ланках на усіх рівнях виконавчої і місцевої влад. Ці кроки і заходи були тим паче доцільними після війни 2008 року з Грузією та накладених у зв'язку з цим на РФ санкцій, а також з огляду на гранд-стратегію кремлівської геополітики щодо зміни планетарної системи безпеки та глобального порядку, яку конструював В. Путін. Він готував Росію, її громадськість, економіку, фінансову систему, воєнно-промисловий комплекс й збройні сили, а також пропагандистську і дезінформаційну машину міжнародного масштабу до протидії і руйнації імовірних ходів у відповідь з боку потенційних супротивників на світовій шахівниці.

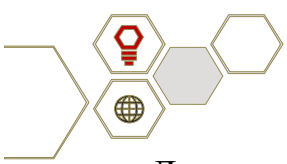

Власне президентський термін формального перебування Д. Медведєва у Кремлі (2008–2012) був лише дрібним демонстративним епізодом, вмонтованим в етапи безперервної тягlosti влади В. Путіна та його прямого і безпосереднього правління Російською Федерацією. По суті, цей миттєвий відео-кадр Медведєва був навмисною облудною вклеюкою в історичний фільм-епопею Путіна між завершенням у 2008 р. етапу путінського форсованого відновлення Росії, коли відбувалося цементування автократичної системи правління в РФ і власної диктатури В. Путіна /2000–2007/ та формувалася заявка на новітні претензії Кремля до світової гегемонії (починаючи з Мюнхенської промови в лютому 2007 р. із заявою про початок падіння “однополярного” світу) і переходом в етап (2009/2010–2021 рр.) стратегії опертя на власні сили за умов «зростаючого тиску Заходу на Росію у відповідь на заяву Росії про свій суверенітет у зовнішньому світі» [1]. Саме у цьому епізоді в історії РФ й відбулася війна з Грузією як перша проба на дієвість міжнародного права і світового порядку, демонтаж яких цілеспрямовано і ґрунтовно готувався саме В. Путіним.

Усе вищенаведене (і не тільки) свідчить, принаймні, про те, що:

- ✓ в Росії вивчають і моделюють гіпотетичні політико-психологічні та економіко-енергетичні поведінкові моделі на майбутнє західного істеблішменту;
- ✓ в Україні та на Заході нехтують комплексною політологічною аналітикою та взаємообумовленістю публічної риторики кремлівської верхівки та відомостей розвідувальних служб з проєкцією на політичну перспективу в режимі *realpolitic*;
- ✓ український політикум вражений кон’юктурним синдромом обмеженого навколовладного бачення власного егосвіту та геополітичною короткозорістю мислення у координатах постфактумів і буквальної поточності поза орбітою стратегічної сейсмології державного розвитку, національної безпеки і міжнародних відносин тощо.

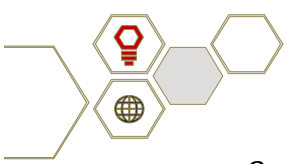
Насправді ж президенство Д. Медведєва і прем’єрство В. Путіна були лише перезарядженням і прелюдією до етапу наступних років його авторитарної системи, разом із війною в Сирії та окупацією українських Криму і частин

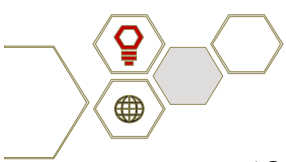
Донецької й Луганської областей, а також поступовим розгортанням нової Холодної війни, включно з підготовкою Росії до повномасштабної війни проти України, модернізацією ЗС РФ та вибудовою жорсткої дієвої вертикалі режиму диктатури, адаптацією фінансово-економічної системи та ВПК до передбачуваних всеосяжних санкцій з боку міжнародної демократії та формування політико-економічного блоку підтримки Москви на міжнародній арені у глобальному протистоянні РФ Заходу на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Андрей Белоусов: Суверенитет – это способность реализовывать собственную национальную повестку, собственные цели развития в условиях меняющегося мира. *Правительство России*. 2003. 5 ноября. URL: <http://government.ru/news/50008/>
2. Вандам (Едрихин) А. Е. *Геополитика и геостратегия*. Жуковский, Москва: Кучково поле, 2002. 269 с.
3. Выступление на встрече с представителями политических, парламентских и общественных кругов Германии. *Президент России*. 2008. 5 июня. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/320>
4. Выступление на Конференции по вопросам мировой политики. *Президент России*. 2008. 8 октября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1659>
5. Владимир Путин: даю вам честное партийное слово. *Коммерсантъ*. 2010.158/П.30 августа. URL: <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1495411>
6. Гай-Нижник П. "Однополярність" і "багатополярність" світу: наративи публічних маніпуляцій В. Путіна (2000–2008 рр.). *Політичні дослідження*. 2024. № 2 (8). С. 116–136.
7. Гай-Нижник П. П. *Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення*. Київ: «МП Леся», 2017. 332 с.

8. Гай-Нижник П. П. Українсько-російські міждержавні взаємини 2010–2012 років під час першого етапу президенства В. Януковича. *Гілея*. 2018. Вип. 135 (№ 8). С. 334–347.
9. Глазьев С. Ю. *Битва за лидерство в XXI веке. Россия – США – Китай. Семь вариантов обозримого будущего*. Москва: Книжный мир, 2017. 352 с.
10. Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. 15 липня. С. 27.
11. Заседание Совета Безопасности. *Президент России*. 2022. 21 февраля. URL: <http://kremlin.ru/catalog/countries/UA/events/67825>
12. Зілгалов В. Володимир Путін: «Попереду на нас чекає інтенсивна робота». Чи настане в Росії новий порядок? (Аналіз). *Радіо Свобода*. 2008. 6 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115339.html>
13. Концепция внешней политики Российской Федерации. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. 2008. 15 июля. URL: https://archive.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/330907
14. Москва звинувачує Київ в антиросійській політиці. *Радіо Свобода*. 2009. 11 серпня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1797005.html>
15. Ответ официального представителя МИД России М.Л.Камынина на вопрос ИТАР-ТАСС о ходе работы над новой Концепцией внешней политики России. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. 2008. 7 марта. URL: https://archive.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/346446
16. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации. *Президент России*. 2008. 5 ноября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1968>
17. Прямая линия с Владимиром Путиным. *Президент России*. 2014, 17 апреля. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/20796>
18. Путін: ти ж розумієш, Джордж, що Україна – це навіть не держава! *УНІАН*. 2008. 7 квітня. URL: <https://www.unian.ua/politics/108324-putin-ti-j-rozumiesh-djordj-scho-ukrajina-tse-navit-ne-derjava.html>

19. Стенографический отчёт о встрече с представителями общественных организаций. *Президент России*. 2008. 19 сентября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1467>

20. Стенографический отчет о встрече с участниками международного клуба «Валдай». *Президент России*. 2008. 12 сентября. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1383>

21. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года (утверждена и введена в действие Указом Президента Российской Федерации № 537 от 12 мая 2009 года). *Совет Безопасности Российской Федерации*. 2009. 12 мая. URL: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html><http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>

22. Шедяков В. Є. Боротьба смислів і протистояння стратегій: регіонально-цивілізаційний вимір. *Політичний менеджмент*. 2012. Вип. 3. С. 31–42.

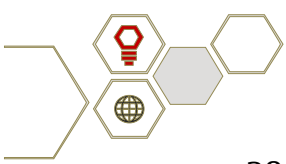
23. Шедяков В. Є. Поліцентризм як принцип суспільного структурування. *Modernization of science and its influence on global processes: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, April 14, 2023. Bern, Swiss Confederation: European Scientific Platform*. 2023. С. 21–25.

24. Школьников А. Ю. *Национальные стратегии: геостратегический взгляд на будущее мира и России*. Санкт-Петербург: Corvus, 2020. 544 с.

25. After Georgia. *The Economist*. 2008. August 21. URL: <https://www.economist.com/europe/2008/08/21/after-georgia>

26. Erlanger S. Putin, at NATO Meeting, Curbs Combative Rhetoric. *The New-York Times*. 2008. April 5. URL: <https://www.nytimes.com/2008/04/05/world/europe/05nato.html>

27. Charap S., Priebe M. *Avoiding a Long War U.S. Policy and the Trajectory of the RussiaUkraine Conflict*. 2023. January 25. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>

28. Luttwak E. N. *Strategy: The Logic of War and Peace, Revised and Enlarged Edition*. Cambridge, Massachusetts London: Harvard University Press, Belknap Press. 2002. 308 p.

29. Merkel A. Wie sie es erlebt hat. *Die Zeit*. 2024. November 21. URL: <https://www.zeit.de/2024/49/freiheit-angela-merkel-memoiren-biografie-erfahrungen>